

УДК 78.071.1Барвінський :[780.8:780.616.432]

<https://doi.org/10.31652/252.8>

*Москвічова Ю. О., м. Вінниця
кандидат мистецтвознавства
доцент кафедри музичного та
перформативного мистецтва
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

ФОРТЕПІАННА ТВОРЧІСТЬ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО: ЖАНРОВІ Й СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ

Анотація. В статті висвітлено сторінки життєвого й творчого шляху видатного українського композитора Василя Барвінського. Розглянуто його композиторську творчість. Охарактеризовано фортепіанні цикли для дітей, написані на основі українського фольклору.

Ключові слова: В. Барвінський, фортепіанна творчість, стиль.

Abstract. The article highlights the pages of the life and creative path of the outstanding Ukrainian composer Vasyl Barvinsky. His compositional works are analyzed. The piano cycles for children based on Ukrainian folklore are characterized.

Keywords: V. Barvinsky, piano works, style.

Постановка проблеми. В. Барвінський – яскравий представник української композиторської школи чиї оригінальні твори є зразками фортепіанної музики, що не поступалась європейській за рівнем майстерності й художнього змісту. Завдяки різноманітному стильовому наповненню музики, переосмисленню мелодики лемківських, бойківських, гуцульських пісень і трансформації фольклорних джерел українська музика отримала нову ідейну спрямованість. В результаті у творчості В. Барвінського органічно поєдналися національні традиції і нові естетичні орієнтири західноєвропейського мистецтва.

Метою статті є виявлення стильових особливостей фортепіанної творчості В. Барвінського, зокрема у творах для дітей, та визначення впливу творчості композитора на подальший розвиток цього жанру.

Виклад основного матеріалу. Василь Барвінський – видатний український композитор ХХ ст. походив з відомої інтелігентної родини Барвінських з Лемківщини. В історію української музичної культури увійшов як композитор, піаніст, талановитий педагог, музичний критик, диригент, організатор музичного життя. Здобувши музичну освіту у Празі, він мав перспективи успішної європейської кар'єри, його твори активно купували й виконували у різних країнах.

Народився В. Барвінський 20 лютого 1888 р. у Тернополі в родині вчителя гімназії й семінарії, посла віденського парламенту та засновника Наукового товариства імені Т. Шевченка. Мати композитора, Євгенія, була вчителькою музики керувала хором тернопільського товариства «Боян». Закінчивши Львівську консерваторію, згодом навчався в Празі, де проходив курс композиції у відомого чеського композитора В. Новака. Одночасно він стає студентом філософського факультету Карлового університету.

Повернувшись у 1914 р. до Львова, В. Барвінський стає професором Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, а пізніше очолює заклад. Тут він викладає теоретичні предмети, фортепіано, гармонію, керує хором львівського «Бояну». Одержавши блискучу піаністичну підготовку й досконало володіючи інструментом, В. Барвінський завоював великий авторитет у мистецькому середовищі Львова.

В. Барвінський є композитором ліричного камерного музикування. Для його музики характерна душевність, глибокий спокій, на перший план у нього виходить ліричне начало. Особливістю творчості митця є нахил до мініатюрного й інструментального жанру, особливо до фортепіанного. В його творах відсутня відверто емоційна патетика, навіть у героїчних та енергійних темах є схильність до ліричної пісенності й мелодичності, композитор завжди прагнув м'якого, теплового звуковидобування і щирості висловлювання.

Про В. Барвінського-композитора З. Лисько писав: «Перший повновартісний фортепіанний композитор у Галичині – це В. Барвінський. Його фортепіанна творчість оригінальна, наскрізь проникнута українськими народними елементами, а фортепіанна фактура Барвінського, що тісно в'яжеться з його неоромантичним композиційним стилем, належить до кращих зразків європейської літератури» [3, с. 40]. У творчості композитора знаходимо синтезування різноманітних стилів і жанрів. Він органічно поєднує риси романтизму, символізму, імпресіонізму та неокласицизму. В той же час музична мова В. Барвінського тісно пов'язана із народною піснею, саме тому варіаційний тип розгортання є головним чинником розвитку музичної тканини. Фортепіанні композиції В. Барвінського здебільшого базуються на фольклорних джерелах з використанням надбань різних етнографічних груп: східної, придніпрянської, західної. Це твори великої форми: Концерт фа мінор для фортепіано й симфонічного оркестру, Соната *Cis-dur*; твори для віолончелі і фортепіано; камерно-інструментальні композиції – Секстет, Тріо, Квінтет. У творчому доробку композитора також кантати, хори, пісні й романси.

Першим опублікованим фортепіанним циклом В. Барвінського були «Прелюдії», створені ним у 20-річному віці. З восьми прелюдій було опубліковано п'ять. Цей фортепіанний цикл вражає імпресіоністичним колоритом, особливо прелюдія №2 «Пасторальна», яка поєднує в собі барвисті гармонії та український тип мелодики. Вплив імпресіонізму найбільш помітний в об'ємній і просторій фактурі та колористичній гармонії, яка характеризується м'якою, світлою барвою. Переосмисливши досягнення імпресіоністів та перейнявши від свого педагога В. Новака традицію чеської школи, В. Барвінський створив суто імпресіоністичні композиції для фортепіано – це ранні прелюдії e-moll, Fis-dur, «Імпровізація» (частина фортепіанного циклу), тріо a-moll (II ч.). В результаті творчих пошуків В. Барвінський знаходить нові сонористичні й звукозображальні прийоми. Яскравим прикладом є фортепіанна п'єса «Жаб'ячий вальс» (1910), в якій В. Барвінський через жартівливу форму втілення образного задуму (звукоімітація жаб'ячого квакання) застосував цілком новий і оригінальний для того часу метод «кластерної» гри. П'єса написана у складній тричастинній формі, має «сонористичну» інтродукцію та завершення, де права рука грає затисненим кулаком виключно на чорних клавішах. У партії лівої руки також суцільні кластерові співзвуччя. Однак у середній частині композитор використав звукозображальні ефекти у вигляді форшлагів і гліссандо [1, с. 23]. Кластерні звучання присутні у фортепіанній сонаті Cis-dur та інших творах композитора.

В 1911 р. було створено цикл «Пісня. Серенада. Імпровізація», що відкриває період зрілої творчості В. Барвінського з усіма притаманними його композиторському стилю ознаками, насамперед це нерозривний зв'язок із українською народною музикою. Створення інструментальних циклів і надалі залишалось характерним для творчої манери В. Барвінського. Фортепіанний цикл «Любов» (1914–1915) написаний у Празі, композитор присвятив майбутній дружині Наталії Пулюй – доньці відомого фізика Івана Пулюя.

Особливою сторінкою є фортепіанна творчість В. Барвінського для дітей. Працюючи довгий час на педагогічній роботі, композитор постійно відчував нестачу українських музичних творів для молоді, тому створив чотири збірки, написані на основі українського фольклору. Це фортепіанний цикл для дітей «Шість мініатюр на українські народні теми» (1920 р.), до якого увійшли п'єси: «Заколисна пісня», «Український танок», «Лірницька пісня», «Гумореска», «Думка» та «Марш», повністю побудовані на українських пісенних і танцювальних інтонаціях. Пізніше написані збірки «Українські народні пісні для фортепіано», «Колядки і щедрівки» і «Наше сонечко грає на фортепіані». Сам

автор був здивований популярністю цих п'єс, адже вони були адресовані, як він зазначив, «... для домашнього вжитку, з метою дати нашій студіюючій молоді твори українського характеру середньої трудности» [4].

У 30-ті рр. ХХ ст. В. Барвінський склав збірку 38 українських народних пісень для фортепіано. Тоді ж виникла фортепіанна збірка колядок і щедрівок; написано низку п'єс для скрипки і фортепіано («Пісня», «Гумореска», «Пісня і танок», «Елегія»), а також «Струнний квартет для молоді». В цей же період композитор написав педагогічну збірку «Наше сонечко грає на фортепіані», котру присвятив дочці своїх друзів Марічці Пшеничці. В збірку увійшли 20 дитячих п'єс для фортепіано на українські народні мелодії для учнів молодших класів: 1. Бузьо (Лелека). 2. Обжинкова пісня. 3. Коломийка. 4. Горобчик. 5. Думка. 6. Вийди, вийди, сонечко. 7. Коляда. 8. Зозуленька (Щедрівка). 9. Їде, їде Зельман (Гагілка). 10. Зайчик. 11. Котик (Колискова). 12. Комарик. 13. Телятко. 14. Дощик. 15. Жучок. 16. Півники молотять. 17. Мишечка й ведмідь. 18. Пісня про Довбуша. 19. Гей у Львові (Історична). 20. Сорока-ворона. Композитор писав: «Метою цієї збірки було зв'язати українську дитину вже у початках її фортепіанних студій з українською мелодикою і піснею, намагаючись різноманітністю гармонії, голосоведінням і не так вже дешевою чи простою фортепіанною фактурою піднести чи виробити смак дитини...» [2, с. 32]. Справді, у збірці використано найпопулярніші народні пісні. Проста фактура допомагає розкрити образ та впливає з характеру даної мелодії. П'єси «Дощик», «Горобчик», «Комарик», «Думка» не тільки спираються на відомі народні пісні, а й показують дітям їх найхарактерніші жанри, такі як колискова, марш, щедрівка, гагілка, історична пісня, а також знайомлять з основними музичними поняттями мелодії, фактури, гармонії і поліфонії. Велике значення в дитячих п'єсах В. Барвінського має піаністична зручність і доцільність фортепіанного викладу.

В 1948 р. за безпідставним доносом В. Барвінського було заарештовано і разом з дружиною вислано у мордовські табори, де вони провели 10 років. Під час заслання композитор не переставав активно займатись улюбленою справою (організовував самодіяльні колективи, навчав музичної грамоти усіх бажаючих). Тут він створив велику кількість обробок українських, литовських, латиських, узбецьких, татарських і закавказьких народних пісень для хору та голосу з фортепіано, написав два чоловічих хори без супроводу на слова Л. Українки «Надія», «Знов весна» та ін.

Повернувшись до Львова в 1958 р. В. Барвінський багато працював над відновленням своїх знищених творів. До кінця життя композитор брав активну

участь у музичному житті Львова, безкоштовно консультував піаністів-виконавців та учнів. 9 червня 1963 р. композитор помер, а вже через рік після його смерті, завдячуючи зусиллям А. Кос-Анатольського та С. Павлишин, його помертньо було реабілітовано.

Висновки. Фортепіанна творчість В. Барвінського є яскравим прикладом глибокого проникнення в українську народну пісню. Характерні прикмети музичної мови композитора – щирість висловлення, ніжність і м'якість мелодії та гармонії, опора на українську народну пісню. Яскравість, емоційна насиченість музичного матеріалу, глибоке розуміння природи фортепіано і його можливостей, знання дитячої психології дозволили В. Барвінському написати збірки, що стали окрасою репертуару піаністів і заклали професійні основи музичної педагогічної освіти в Україні.

Список використаних джерел:

1. Легкун О. Фортепіанна творчість Василя Барвінського. Актуальні проблеми гуманітарної освіти : збірник наукових праць. Випуск 20. / за заг. ред. А.М. Ломаковича, М.С. Курача. Кременець : ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2023. С. 21–25.
2. Лесик Д., Біркова Є. Василь Барвінський: «Дитяча фортепіанна музика». Методичні рекомендації педагогам-піаністам. Івано-Франківськ, 1996. 62 с.
3. Лисько З. Українська новітня фортепіанна творчість. Діло. Л., 1935. С. 40.
3. Матяшук О.М. Педагогічні ідеї В.О. Барвінського. URL: : <https://int-konf.org/ru/2014/suchasna-nauka-v-merezhi-internet-27-02-1-03-2014-r/718-matyashchuk-o-m-pedagogichni-ideji-v-o-barvinskogo>
4. Мозгальова Н.Г., Барановська І.Г., Москвічова Ю.О. Теоретичні засади забезпечення якості підготовки вчителів музичного мистецтва. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 14. Випуск 27, 2019. С. 27-31. doi: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/27682>.
5. Плоткіна А.І. Становлення жанру української інструментальної мініатюри доби «модерну». Культура України. Вип. 29, 2010. С. 248-258.